

Openingsvraag: is verlichting wel nodig?

Het energieverbruik door gemeentelijke lantaampalen kan met bijna een derde worden teruggebracht. Maar dat gaat niet vanzelf. De wereld van de openbare verlichting blijkt ingewikkelder dan ze op het eerste gezicht lijkt. 'In een groot aantal gevallen kloppen de facturen niet.'

Nederland is een van de meest verlichte landen ter wereld, vooral door openbare verlichting. Dit brengt niet alleen hinder voor mens, dier en plant met zich mee, maar ook een flink energieverbruik: ongeveer 650.000 megawattuur per jaar, waarvan zo'n 500.000 megawattuur door gemeentelijke lantaampalen. Oftewel 40 tot 70 procent van wat gemeenten aan energie verbruiken, gaat in het verlichten van de openbare ruimte zitten. Daar valt dus een heleboel te besparen. De Taskforce Verlichting wil een besparing van 30 procent in 2020, ten opzichte van 2007. Om het halen van die doelstelling dichterbij te brengen, is het de bedoeling dat eind dit jaar 270 gemeenten en alle 12 provincies een uitvoeringsplan voor de openbare verlichting hebben gemaakt. Sommige gemeenten lopen voorop, bijvoorbeeld met de aanschaf

van energiezuinige lampen, dimmers en zelfs het verwijderen van verlichting, met name in het buitengebied. De hoop is dat deze koplopers de andere gemeenten op sleeptouw nemen.

Kennis en kunde

'Wij gaan uit van donkerte', zegt Heleen Liefink van Licht en Donker Advies, een onafhankelijk adviesbureau voor gemeenten, provincies en andere (semi-) overheidsinstellingen. Liefink is betrokken bij een groot aantal projecten voor provincies en gemeenten om de openbare verlichting aan te pakken. 'Onze openingsvraag is: is verlichting wel nodig?'

Een belangrijke manier om ervoor te zorgen dat gemeenten gaan besparen op hun openbare verlichting, is ze bij ►

elkaar brengen door bijeenkomsten in kleine groepen te organiseren, vertelt Liefink. 'Als vertegenwoordigers van gemeenten bij elkaar gaan zitten, wisselen ze ervaring, kennis en kunde uit.' Een van de mogelijke onderwerpen voor zo'n bijeenkomst is de kosten die gemeenten maken voor de openbare verlichting. Omdat veel gemeenten überhaupt niet weten hoeveel lichtmasten ze hebben, kunnen ze dat ook niet controleren of de bedragen kloppen. Liefink: 'Maar als je in kaart brengt hoeveel masten er zijn en wat je te veel betaalt, kun je geld overhouden om te investeren in energiezuinige armaturen.' Of zelfs armaturen weghalen. Zo zijn er voor het verlichten van wegen in het buitengebied alternatieven mogelijk, bijvoorbeeld reflecterend asfalt en rood-witte

paaltjes in bochten. Als dat allemaal niet kan en er toch verlichting nodig is, komt de vraag: wat voor verlichting? 'LED-verlichting is heel erg in ontwikkeling, maar levert niet altijd energiebesparing op', doceert Liefink. 'In een lantaarnpaal levert LED-verlichting rondom onvoldoende uitstraling op. Zulk licht wordt als minder warm ervaren. Dat kan volgend jaar overigens weer anders zijn, want de technologische ontwikkelingen gaan razendsnel. Daarom stimuleren we wel pilots met LED-verlichting.'

Dimmers

Behalve energiezuinige lampen met een lange levensduur wordt ook de inzet van dimmers gestimuleerd. De Nederlandse Praktijkrichtlijn, die veel gemeenten hantieren, gaat bij de sterkte van verlichting uit van het drukste moment van de dag. 'Maar is het nodig om om 3 uur 's nachts dezelfde hoeveelheid licht te hebben als om 5 uur 's middags?' Nee, zal in veel gevallen het antwoord zijn. In veel situaties kunnen dimmers het energieverbruik flink terugdringen, zonder dat dit ten koste gaat van de verkeersveiligheid. En als dan besloten wordt dimmers aan te schaffen, komt de vraag: welke soort? Statische dimmers kunnen zo worden ingesteld dat ze minder licht geven tussen bijvoorbeeld 11 uur 's avonds en 6 uur 's morgens. Dynamische dimmers stellen de hoeveelheid licht die ze geven, af op bijvoorbeeld verkeersdrukke en het weer. Liefink: 'Met dergelijke armaturen kun je vaak veel energie besparen. Wat hierbij wel vaak wordt verge-

- Politiek is het weliswaar geen hot item, maar we proberen zo efficiënt mogelijk met energie om te gaan ■

ten, is dat je daarvoor eerst flink moet investeren.' Om stevige investeringen te kunnen verantwoorden is het goed ze onderdeel te maken van een beleidsplan. Liefink heeft in een flink aantal gemeenten beleidsontwikkelings-trajecten georganiseerd en er is een gezamenlijke beslissing notitie gemaakt. Deze notitie kan voor de individuele gemeenten dienen als basis voor het eigen beleidsplan. Handig voor kleinere gemeenten, die niet veel menskracht hebben voor een eigen verlichtingsbeleid en het gezamenlijke plan eenvoudig kunnen toesnijden op de lokale situatie.

Noorden actief

Uit de inventarisatie 'Monitor energiebesparing openbare verlichting 2009' van DHV blijkt dat er vooral in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe veel gemeenten zijn die werk maken van energiebesparing in de openbare ruimte. 'Politiek is het weliswaar geen hot item, maar we

proberen zo efficiënt mogelijk met energie om te gaan', zegt Peter Postema van de Drentse gemeente Borger Odoorn. 'In het buitengebied zijn we zeer terughoudend met de aanleg van verlichting.' Bij nieuwe doorgaande wegen legt de gemeente Borger Odoorn lichtmasten aan die tussen 11 uur 's avonds en 6 uur 's ochtends 50 procent minder licht geven. 'Dit doen we alleen bij nieuwe wegen, omdat alleen daar de investering rendeert.' De Groningse gemeente Stadskanaal wilde nog veel verder gaan: de gemeenteraad besloot hier in 2005 op termijn - na afschrijving van de openbaar verlichting - het hele gebied in het duister te hullen. Het besluit werd enthousiast begroet door andere overheden en milieuorganisaties, want er zou fors kunnen worden bespaard op energie- en onderhoudskosten. Maar toen de gemeente in 2006 daadwerkelijk de eerste lichtmasten uit het landelijk

- Via proefprojecten hebben wij de klankbordgroep laten zien wat het effect van dimmen is en wat de beleving van de openbare ruimte is onder de verschillende kleuren van verlichting ■

gebied wilde verwijderen, reageerden burgers verontwaardigd. Ze bonden zich vast aan de masten. 'De publiciteit was enorm. De gemeenteraad schrok van zijn eigen besluit', memoreerde wethouder Jan Bessembinders eind vorig jaar op een landelijke themadag over openbare verlichting die Stadskanaal organiseerde, samen met Agentschap NL en IP Lichting.

Klankbordgroep

Communiceren met de burgers over openbare verlichting is cruciaal, was de les voor de gemeente Stadskanaal. Aan de bewoners in het buitengebied werd gevraagd wat ze de belangrijkste functie van openbare verlichting vinden én er werd een klankbordgroep in het leven geroepen met plaatselijke vertegenwoordigers. Inwoners bleken er alle begrip voor hebben dat de gemeente op een meer bewuste manier met energieverbruik wil omgaan. Het dimmen van verlichting en het 's nachts uitschakelen van verlichting viel ook in goede aarde. Maar de bewoners wilden zich vooral óók veilig blijven voelen, met name in het geval van hun kinderen die op de fiets naar school gaan. Wethouder Bessembinders: 'Via proefprojecten hebben wij de klankbordgroep laten zien wat het effect van dim-

men is en wat de beleving van de openbare ruimte is onder de verschillende kleuren van verlichting.' De bewoners van het Stadskanaalse buitengebied waren gecharmeerd van groene LED-verlichting en in overleg met hen wordt dat nu zoveel mogelijk toegepast. Ook omdat uit onderzoek blijkt dat groene verlichting goed is voor flora en fauna.

Bessembinders benadrukt dat de gemeente Stadskanaal ook mét participatie van de burgers ambitieus blijft: in 2020 is er 40 procent minder energieverbruik voor openbare verlichting dan in 2008. Dat is veel. 'Het doel van ons beleidsplan is op een maatschappelijk en ecologisch verantwoorde manier om te gaan met energie door te verlichten wanneer en waar het noodzakelijk is en het donker te laten als het kan. We kiezen voor verlichting op maat.' ■

COLLEGEPROGRAMMA

De gemeente realiseert in de komende collegeperiode een energiebesparing van 15 procent in de openbare verlichting. Hiertoe wordt een plan van aanpak opgesteld dat in de komende vier jaar wordt uitgevoerd.

Taskforce Verlichting

De Taskforce Verlichting wil gemeenten en provincies helpen bij het realiseren van energiezuinige openbare verlichting. Daarom zal de projectgroep Openbare Verlichting (OVL) in 2010 met voorstellen komen voor het creëren van investeringsbudget voor besparingsmaatregelen. Ook worden afspraken gemaakt met netbeheerders om de problemen die zich voordoen rond dimmen en onbemeterde netten aan te pakken. De Taskforce Verlichting zal OVL-gemeenten en provincies dit jaar onder meer ondersteunen door:

- het organiseren van diverse regionale praktijkbijeenkomsten én een landelijke bijeenkomst;
- het verstrekken van informatie over actuele en technische ontwikkelingen, via onder meer de website, nieuwsbrieven, bijdragen in vakmedia en diverse factsheets en brochures;
- samen met de Nederlandse Stichting voor Verlichtingskunde (NSVV) de verlichtingsrichtlijnen aan te passen aan de huidige technische mogelijkheden om belemmeringen weg te nemen;
- het introduceren van een energielabel voor openbare verlichting;
- gemeenten en provincies met elkaar in contact te brengen om samenwerking en kennisuitwisseling te bewerkstelligen;
- het waarborgen van goede cursus- en opleidingsmaatregelen op het gebied van energiezuinige verlichting.

Handige contactadressen

- Agentschap NL heeft de ambities en resultaten op het gebied van energiebesparing bij de openbare verlichting per gemeente in kaart gebracht. Zie hiervoor www.agentschapNL.nl/openbareverlichting/koplopersaanpak/index.asp.
- Wilt u meer informatie over de activiteiten van de Taskforce Verlichting? Stuur een e-mail naar openbareverlichting@agentschapnl.nl. Of neem contact op met de klimaatadviseur in uw regio.
- Voor meer informatie over Licht en Donker Advies kunt u contact opnemen met Heleen Liefink via heleen@lichtendonkeradvies.nl of 06 - 27 21 64 94.